

»MENI JE TA MOJA POT KOT DNEVNA SOBA«
 Tekачi v Ljubljani in njihove poti kot povezava
 med mestom in naravo

Blaž Bajič

165

IZVLEČEK

Prispevek obravnava tekače in »njihove« poti v Ljubljani, pri čemer izpostavlja za mnoge tekače in tekačice ključno razliko med mestom in naravo. Glede vsebine obeh domen se akterji velikokrat ne strinjajo, a razlike same, ki se jim kaže kot dana, ne postavljajo pod vprašaj. Praktično in narativno delovanje v zvezi z naravo nastaja v kontekstu zgodovinsko daljše produkcije in ideologije narave ter rekreativnega teka v poznem kapitalizmu. Izkušnje teka po izbranih poteh delujejo kot avtentična, čutno bogata izkušnja oziroma način prehoda iz mesta »nazaj v naravo«, a pri tem prikrivajo kompleksno družbeno-ekonomsko mrežo, ki je pogoj sodobnega rekreativnega teka.

Ključne besede: tek, poti, krajina, urbana antropologija, Ljubljana

ABSTRACT

The article addresses joggers and "their" routes in and out of Ljubljana, emphasizing the difference between the city and nature that is of essential importance to many joggers. They often do not agree on the contents of these two domains, but do not question the difference itself, which they take as a given. Their practices and narratives about nature emerge in the context of the historically longer production and ideology of nature and jogging in late capitalism. Jogging along chosen routes provides what joggers deem as an authentic, rich sensorial experience or transition from the city "back to nature", but behind their experiences is a complex socio-economic network on which contemporary jogging depends.

Keywords: jogging, routes, landscape, urban anthropology, Ljubljana

Za ogrevanje

Zadnjih petnajst let lahko v Ljubljani, pa tudi drugod v Sloveniji, opazujemo izjemen porast priljubljenosti rekreativnega teka ter z njim povezanih spletnih in revialnih publikacij. Velik del le-teh je namenjen predstavljanju tekaške opreme; od tekaških copat za najrazličnejše namene in priložnosti do naprav za merjenje in usmerjanje telesnih oziroma fizioloških odzivov na tek, preteklih in prihajajočih tekaških prireditev, pa telesnih tehnik, kakršnih naj se tekači in tekačice naučijo, da bodo najboljše tekli. Narava ima zelo pomembno vlogo v teh naracijah. Preveč enostavno bi bilo tovrstno naracijo odmisлити kot zgolj trženjsko

strategijo (čeprav je tudi to!), saj mnogi, morda kar večina tekačev in tekačic naravo dojema kot osrednji pozitiven dejavnik v svojih vsakdanjih življenjih, tako v smislu prostora za tek kot tudi načina telesnega gibanja. Omenjene publikacije, praviloma opremljene s fotografijami s tekaško žanrsko motiviko (posameznik in/ali posameznica, redkeje skupina med tekom čez travnik, »v akciji« v gozdu, ipd.), spodbujajo, kaj in kako dojemati kot narav(n)o (Green 1995). To je sicer polje, na katerem se akterji občasno medsebojno izpodbijajo in spreminjajo »pomene« narave, a glede nečesa so si edini. Narava je nasprotna in kurativ sodobnemu, mestnemu življenju. Slednje je vsaj deloma zašlo zaradi premajhne količine telesnega gibanja in umetne hrane, ki sta pripomogla k epidemiji debelosti, menijo sogovorniki. V teh naracijah je mesto konstruirano kot dan, stvaren, reguliran kraj, narava pa kot odprt, bolj svoboden prostor možnosti. Razmerje med mestom in naravo, utelešeno v izbranih fizičnih »sestavinah« prostora, tvori tekaško krajino oziroma osebne tekaške krajine Ljubljane, o kateri(h) razpravljam v nadaljevanju.

Menim, da lahko zaradi »narave« sodobnega rekreativnega teka tekaško krajino Ljubljane razumemo zgolj v kontekstu poznega kapitalizma, na logiki katerega temelji sodobni rekreativni tek. Povedano drugače, akterji z obravnavanega področja v mnogočem delujejo skladno z omenjeno logiko. Spremembe v produkciji, kot so fleksibilizacija, internacionalizacija, povečanje hitrosti bančnih storitev, poudarek na medijskih produktih in njihova povezava z razvojem tehničnih zmožnosti in zunajekonomsko »pomočjo« ameriškega vojaškega aparata, ki so se pričele po drugi svetovni vojni in se vse bolj stopnjevale, so v šestdesetih letih 20. stoletja ustvarile pogoje, v katerih sta ekonomija in kultura postali »speti« v »povratno zanko« (Jameson 1991: xv; Harvey 1990). Po Jamesonu se omenjene spremembe simptomatsko kažejo kot izbris distinkcije med visoko in nizko kulturo, površinskost kulturnih produktov in prostorska logika simulakra (glej Baudrillard 1999), spremenjen osnovni čustveni karakter izdelkov in slabenje zgodovinskosti in zmožnosti kognitivnega kartiranja oziroma preslikavanja (*cognitive mapping*), tj. zmožnosti povezovanja navidezno vase zaprtih, medsebojno ločenih področij družbene in prostorske prakse ter situiranja posameznika v tej kompleksni celoti oziroma strukturi. Primere tovrstnih simptomov Jameson izbira na področju umetniških praks, toda ti se lahko kažejo tudi v rekreativnih praksah.

Razkol med fenomenološko izkušnjo posameznika in strukturnimi pogoji te izkušnje se je zaostroval skozi razvoj kapitalizma od 19. stoletja do danes. V tem procesu produciran prostor zaznamuje zatrtje avreatične distance in zasičenje preostalih praznih krajev (Jameson 1991: 410–413). Zato je telo poznega kapitalizma izpostavljeno neposrednemu čutnemu obstreljevanju (glej Lowe 1995; Howes 2004). V kontekstu posameznikove vstavitve v »večdimenzionalni zbir radikalno prekinjenih resničnosti« (Jameson 1991: 413), kot sta resničnost mesta in resničnost narave, dobiva posameznikova izkušnja videz neodtujljivosti in pristnosti, ki prav s tem prikriva pogoje svojega nastanka – nezamisljivo razsrediščenost globalnega kapitala. Poleg tega določen del kapitala oziroma njegovi predstavniki, tudi s področja rekreacije, načrtno, zaradi spodbujanja potrošnje dejavno gojijo predstavo, da izkustveno, sploh telesno zares je pristno

oziroma da vrača pristno (Paluch 1999), kar je opazno tudi v tekaških naracijah o naravi.

O pojmu »narava« in njegovi zgodovini je bilo v etnologiji in kulturni/socialni antropologiji, kot bolj splošno v družboslovju in humanistiki, iz različnih teoretskih izhodišč in v različnih družbenih kontekstih napisano nepregledno veliko, mnogokrat medsebojno nasprotujočih si razprav (Descola in Palsson 1996; Urry in MacNagahan 2001). Sam se bom v navezavi na Hirschovo (1995) koncepcijo krajine kot odnosa med krajem in prostorom, danim in mogočim, poslužil teorije produkcije narave (in spremljajoče ideologije narave; o tej v nadaljevanju) antropologa in geografa Neila Smitha (Smith 2008). Smith, če na kratko povzamem, pravi, da kapitalistični produkcijski način proizvaja naravo kot prostor onkraj družbe in ga kot takega porablja. Povedano drugače, vedno znova predpostavlja in proizvaja strukturne družbene in geografske neenakosti, ki se tako na ravni mest kot celotnega planeta kažejo kot narava »tam zunaj« in »že tam«. Tako proizvedena, kapitalu oziroma njegovim predstavnikom vedno znova predstavlja možnost (novega) kapitaliziranja (glej tudi Harvey 1996; Lefebvre 2013).¹

Vprašanje, na katero odgovarjam v nadaljevanju prispevka, je, kako v danem zgodovinskem obdobju v Ljubljani, kjer smo v zadnjih letih priča intenziviranemu procesu produkcije narave,² izkušnje sodobnega rekreativnega teka v fizičnem in družbenem prostoru in z njim povezane naracije tekačem in tekačicam služijo kot način iskanja »svojega mesta v svetu«.³ Na zastavljeno vprašanje odgovarjam najprej s kratko predstavitvijo najbolj relevantnih paradigem rekreativnega teka, *jogginga* in *trima*. Nadalje očrtam nekatere glavne reprezentacije in načine reprezentiranja narave. Na koncu pa predstavim tri etnografske vinjete o teku v

¹ Pomanjkljivost tega pristopa je sicer v tem, da ne upošteva (dovolj) specifik, ki izvirajo iz razlik med spoloma, etničnimi in narodnimi skupinami, subkulturami itd., in se tudi prek krajin v teh razlikah reproducirajo (Ekers in Loftus 2013), osredotoča pa se predvsem na fazo t. i. tržnega kapitalizma. Ima pa odliko, da izpostavlja »boleče«: nečloveško logiko delovanja kapitala, ki oblikuje pogoje (ne)možnosti delovanja skupnosti in posameznikov (Jameson 1991: 408–409) in na katero je prevladujoči tok antropologije »pozabil« oziroma jo nevede stavil (Carrier 2012).

² Pomislimo, denimo, na dejavnosti, povezane z Zeleno prestolnico Evrope, postavitvijo novih parkov na obrobju Ljubljane, prenovno nekaterih tekaških in sprehajalnih poti itd.

³ Ob vsem do sedaj povedanem velja poudariti razliko med mesti, kot so Boston, Jersey City in Los Angeles, ki jih, *apropos* analize (ne)zmožnosti orientacije v mestih urbanista Kevina Lyncha, Jameson (1991: 51–52) opisuje kot zgrajene tako, da posamezniku močno otežujejo določitev lastne pozicije v urbani celoti, tj. onemogočajo kognitivno preslikavo (v ožjem smislu). V takšnih mestih ljudem umanjkuje točke, s pomočjo katerih bi se lahko pozicionirali v prostoru, česar pa glede Ljubljane, tako zaradi njene velikosti kot opaznosti nekaterih geografskih in urbanističnih potez, gotovo ne moremo trditi. Težavo pozicioniranja znotraj (fizičnega) mesta pa Jameson razume tudi v konvergenci (in kot alegorijo) težav pozicioniranja v družbeni celoti (čeprav pojem karte oz. načrta zaradi svoje vizualno-prostorske konotacije otežuje povsem konceptualno mišljenje socialne strukture), tj. kognitivnega preslikavanja (v širšem smislu). Jameson (1991: 417–418) na samem koncu *Postmodernizma* zapiše, da je kognitivno preslikavanje zgolj psevdonim za razredno zavest in da sodobno globalno stanje zahteva popolnoma nov način artikulacije našega razmerja do teh pogojev delovanja. Zato moram poudariti, da ne gre mešati teka in spremljajočih reprezentacij kot sredstva pozicioniranja v neko konkretno, »vsebinsko«, družbeno-kulturno skupino (kar tek nedvomno je; npr. družbena skupina mladih, uspešnih, (samo)produktivnih ljudi ipd.), s sredstvom pozicioniranja na strukturo, »brezvsebinsko« mesto. Vprašanje je torej, kako prakticiranje sodobnega rekreativnega teka in asociiranih reprezentacij in pomenov, predvsem tistih povezanih z naravo, v specifični krajini Ljubljane o(ne)mogoča pozicioniranje v fizičnem in družbenem prostoru (v drugem smislu).

naravi, ki ilustrirajo predkartografsko, »stezosledsko« (Ingold 2007; 2011) početje tekačev in tekačic.

Metodološko je moje raziskovanje temeljilo na opazovanju z udeležbo (prim. Sands 2002), oziroma izkušnji skupnega gibanja (Lee in Ingold 2006; Pink 2007; Howes 2013; Spinney 2015) in rednih neformalnih pogovorih s približno petintridesetimi člani in članicami skupine *Urbani tekači*. Vendar pa se distanciram od predstave, da je neposredna čutna ali afektivna izkušnja tudi že ustrezna in zadostna osnova interpretacije rekreativnega teka. Ker pa je tek, kot ugotavlja Robert Sands (2002: 29), pogosto precej samotno početje, sem z dvanajstimi ljubljanskimi tekači in tekačicami, tudi tistimi, ki niso del nobene izmed skupin, opravil polstrukturirane intervjuje, v katerih sem jih spraševal o njihovih tekaških navadah in izkušnjah, o dojetanju poti in narave.

Od superg do člankov o supergah

Primer akterja, ki paradigmatsko uteleša pozni kapitalizem, najdemo v proizvajalcu tekaške obutve (in še marsičesa drugega), podjetju *Nike*. Zadnjih nekaj let to podjetje, tako kot mnogi drugi akterji na področju sodobnega teka, intenzivneje »prisega na naravo«. Delno tudi zaradi najvplivnejše poljudne publikacije na področju rekreativnega teka v zadnjih petintridesetih letih McDougallove *Rojeni za tek* (2011) (Whelan 2012: 114; o omenjeni knjigi več v nadaljevanju). Ustanovitelj podjetja *Nike*, trener atletike in nekdanji vojaški častnik Bill Bowerman je skupaj s Philom Knightom leta 1964 ustanovil podjetje *Blue Ribbon Sports*, ki je sprva uvažalo športne copate japonskega proizvajalca *Onitsuka Tiger*, danes znanega pod imenom *Asics*. Nekaj let kasneje, leta 1971, po izteku pogodbe z *Onitsuko*, pa sta ustanovitelja *Blue Ribbon Sports* preimenovala v *Nike*. Vmes, natančneje leta 1966, pa je Bowerman, s sodelavcem W. E. Harrisem, napisal knjižico *Jogging*. Knjižica je verjetno najvplivnejše delo na področju rekreativnega teka sploh, po njeni zaslugi se je tudi v širši javnosti »prijelo« poimenovanje za lahkoten, rekreativen tek, s kakršnim se dandanes ukvarja na sto tisoče, morda na milijone ljudi. Formiranje *jogginga* se še zdaleč ni zgodilo spontano, bilo je povezano tudi, ali predvsem, z ekonomskimi okoliščinami in vzgibi. Ključen del teh so bili produkti, ki so tekom naslednjih desetletij s pomočjo intenzivnega oglaševanja postopoma postajali predvsem nosilci določene morale in estetike (glej Gillick 1984),⁴ spreminjali telesa in identitete (Hockey et al. 2015).

⁴ Enačba »morala = zdravje = estetika« (Starc 2003: 104) ima na področju rekreativnega športa sicer zgodovino, ki sega v 18. stoletje, in množično »uporabnost«, tudi v izrecno nacionalno in internacionalno zastavljenih gibanjih, denimo sokolskem in olimpijskem (Starc 2003: 101–116); v kontekstu *jogginga* pa je ključno, da se »odgovornost«, kot se temu reče v neoliberalnem žargonu, prenaša na posameznike oz. potrošnike. Da je ta paradigma postala del »zdrave pameti« (Harvey 2007: 40–41), pa kaže emska izraza »delati zase« oz. »narediti nekaj zase«, tj. »početi« športanje/rekreacijo kot nekaj dobrega za tistega posameznika, ki pač »športa«, posebej v smislu zdravja, počutja, telesnih moči, ki so dojeti kot neodtujljivi (za rekreativce so pozitivni učinki na družbo večinoma sekundarnega pomena, a jim v njihovih očeh prinašajo določen prestiž). Podobno ugotavlja tudi Starc (2003: 108), ko pravi, da »se ljudje vse bolj nagibajo k pojmovanju športa za zdravje kot intimne in nedotakljive stvari, ki se ne tiče nikogar drugega«. Podobno individualizacijo, ki ohranja pravkar navedeno enačbo, bomo videli v nadaljevanju glede tekaških dojetanj poti, lokacij ob poteh, krajin.

Samo dejstvo, da so bili čevlji izdelani pretežno v *sweatshopih* t. i. »Tretjega sveta« (Klein 2005), pa je bilo potisnjeno na stran. Že od samih začetkov *jogginga*, začeni s t. i. Liebermanovim dirom in Lytoardovim tekanjem v zgodnjih šestdesetih na Novi Zelandiji in v ZDA, so njegovi tvorci, kljub deklarativni primernosti za »slehernika«, »ciljali« na svetlopolte pripadnike in pripadnice srednjega razreda (Latham 2015). Zagovorniki in promotorji *jogginga* so tako lahko vseskozi vztrajali na njegovem demokratičnem značaju poudarjajoč, da ne zahteva posebnih predznanj, da ni drag ali zamuden, da lahko tečemo kjer koli. Četudi je v praksi kvečjemu prispeval k izražanju (in reprodukciji) družbenih razlik, kar je, vsaj v ZDA, postalo očitno od druge polovice sedemdesetih let 20. stoletja.⁵ Takrat so množični mediji *jogging* povezali z imaginarijem sodobne urbane krajine *japijev* (zastekljeni nebotičniki, gladke asfaltne površine, bleščeče opremljeni vadbeni studii ipd.) in speli s sočasno modno industrijo (Qvinstrom 2015). Ob uspehih afriških tekačev pa dodali novo epizodo v rasistični konstrukciji naravnega Drugega, h kateri še danes prispevajo tudi slovenski mediji (Bale in Sang 1996; Ličen 2013). Kot kaže primer podjetja *Nike*, ki stoji za začetki *jogginga* kot kulturnega pojava, so se meje med proizvajalci, ki vseskozi ponujajo nove, boljše športne copate, s katerimi naj bi tekli bolje in tako postajali boljši posamezniki, z oglaševanjem, ki v zadnjih letih posebej poudarja naravnost, zabrisale. Znotraj takšne konstelacije delujejo tudi osebni trenerji in pisci različnih priročnikov (Rohe 2000; Robbilard 2010; Steffny 2013), ki se zaradi načina funkcioniranja tega polja nagibajo k razglašanju (vsak svoje) Resnice. Nadaljnje tehnološke inovacije, predvsem razmah spleta in razvoj najrazličnejših naprav, »*gadgetov*«, ter poglobljanje financiranja in prekarizacije so še poudarile to kulturno in prostorsko simptomatiko. V teh pogojih so tudi delujoči na področju rekreacije postali »podjetniki sebstva« (Lazzarato 2012), katerih ključni kapital so »naravna«, »športna« telesa. Pri tem ne gre le za nove pogoje discipliniranja oziroma normiranja teles (Foucault 1984; 2015), kjer diskurz rekreacije bolj kot »golo« telesno dejavnost poudarja predstavo o tem, kakšni so njeni učinki in v kakšen družbeni položaj postavlja posameznika (Starc 2003: 129–130), temveč gre tudi za »uživaško« in celo mistično izkušnjo (Thrift 2001) »vračanja k naravi«,⁶ pomešano s spektakelskimi reprezentacijami profesionalnih športnikov v naravi (Magdalinski 2004). *Jogging* kot kulturna oblika funkcionira skladno z logiko poznega kapitalizma. Je vsakodnevna variacija na isto temo, kot so množični mestni maratoni, kakršne je Jean Baudrillard (1989; prim. Bale 2004: 70) imel za emblem tega zgodovinskega obdobja.

»Brati« in »pisati« naravo

Nove razsežnosti v produkciji, reprodukciji, formi in širjenju reprezentacij teka in narave so se pojavile z vsakodnevno rabo svetovnega spleta, ki je, kot

⁵ Za več o izjemnem porastu priljubljenosti *jogginga* v navedenem obdobju glej npr. Gotaas 2013: 240–261.

⁶ Zgodovina »vračanja k naravi« nikakor ni kratka, niti v povezavi na tek (Bale 2004: 41–76), niti v Sloveniji (Šaver 2005), a opažam, da mnogi tekači in tekačice menijo, da s tekom opravljajo pionirsko nalogo na področju boja proti negativnim učinkom, ki jih je prinesla civilizacija.

se zdi, pripomogel k demokratizaciji in individualizaciji predstav o naravi. Toda (tudi) znotraj tega polja se pojavljajo hegemonne naracije, tako glede natančnejšega »pomena« izbranih tem kot tudi tega, katere teme sploh so relevantne. Med slednje spadajo telo, izkustvo in narava, predvsem pa njihova neločljivost med tekom. Eden izmed tekaških trenerjev, ki redno objavlja svoja mnenja in ugotovitve o tej tematiki, pravi, da se nahajamo v naravi, če »tečemo po gozdnih in poljskih stezicah, kjer se srečujemo s koreninami, skalami, kamenjem, jarki, kanali, lužami, padlimi drevesi, vodo in včasih blatom«. Tam, nadaljuje avtor, »se teren ves čas nekoliko spreminja, mi pa se mu s korakom prilagajamo«, in poudarja, da je, kljub vsaj sprva nekoliko manj stabilnemu koraku, prednost v tem, da »je človek [...] še bližje naravi, še bolj v njo gre, še bolj jo čuti. Zares doživi. Drevesa, nebo, zvoki narave, ptice. Tu se duša spočije« (Kališnik 2015). Z navedenim opisom bi se velika večina tekačev bržčas strinjala, nekateri, tudi sogovornica Andreja,⁷ ki jo bomo podrobneje spoznali v nadaljevanju, v naravo umeščajo tudi mnogo bolj urejene poti, kakršne drugi razumejo, nasprotno, kot mestne. A tudi Andreja je, ko je reflektirala o teku po svoji priljubljeni poti, nazadnje v njeno naravnost podvomila in dejala, da »seveda, če malo pomisliš, to ni narava narava, ker so [vidni, prisotni] avti, sliši se avtocesta«. »Narava narava« je, kot je pripovedovala v nadaljevanju pogovora, prostor miru in tišine, svežega zraka in »prave« atmosfere, kakršno najde v nekoliko bolj odročnih krajih, npr. »na morju«, ki v svoji »fizičnosti«, kot se je izrazila, ustvarjajo »pravi občutek«. »Andrejino« pot, Pot spominov in tovarštva (PST v nadaljevanju), bi tudi pisec naslednjih vrstic, verjetno uvrstil »v mesto«:

Tek v naravi ima svoj čar, svojo moč, ki jo začutite šele, ko se tudi z »glavo« preselite v naravo. /.../ Tek v naravi lahko imenujemo tudi trail tek, kar izvorno pomeni tek in hojo po brezpotjih v hribih oziroma gorah. V resnici pa lahko vsak tek, ki ni po urbanih površinah (sem lahko štejemo tudi parke in urejene poti za hojo ali tek), imenujemo trail tek. (Laurenčak 2015)

Skozi tovrstne diskusije, ki so praviloma opremljene s fotografijami tekačev »v akciji« v neki bolj ali manj »naravni« krajini, akterji vzpostavljajo kulturne razlike do zunanosti »ljudstva tekačev« – če uporabim poimenovanje tekaške »zamišljene skupnosti« (Anderson 1998), skovano na istoimenskem spletnem portalu – kot tudi znotraj »ljudstva« (prim. Jarvie in Maguire 2000: 200–204). Med tekači in tekačicami, tako laiki kot strokovnjaki, in v prispevkih, ki jih najdemo v medijih vseh vrst, se mnenja o morebitni naravnosti posameznega elementa – bodisi glede poti in površin, po katerih tečejo, bodisi načinov gibanja in živil – razlikujejo, so si nemalokrat tudi nasprotujoča, kar pa ne zamaje okvira, znotraj katerega jih presojujejo. Povedano drugače, tekači gojijo skepso do posameznih (potencialno) naravnih elementov, do narave kot take pa ne; v zvezi z naravo med tekači ni splošnega skepticizma, je le posebni skepticizem (glej Evans-Pritchard 1976: 107–119; Goody 1993: 86–87). Narava pa je (tudi) v tekaških razumevanjih po definiciji nasprotna mestu kot takemu.

⁷ Imena vseh sogovornikov so izmišljena.

V zadnjem času najbolj razširjena in vplivna tekaška naracija o naravi konstruira preteklost kot serijo korakov, v katerih je »človek« postopoma izgubljal stik z naravo, tako »tam zunaj« kot »v sebi«. Njen glavni zagovornik, publicist Christopher McDougall (2011), je s povedno naslovljeno knjigo *Rojeni za tek* populariziral delo evlucijskega antropologa Daniela Liebermana (Bramble in Lieberman 2004; Lieberman et al. 2010; Lieberman 2015) in z njim povezano hipotezo o vzdržljivostnem teku. Ta pravi, da je (bil) tek ključen dejavnik v človeški biološki evoluciji, McDougall pa jo dopolnjuje z njeno spreobrnitvijo v nauk, katerega logika gre v grobem takole. Ker se je telo *homo sapiens sapiensa*, »naše telo«, razvilo skozi evolucijo, naravni proces *par excellence*, tek pa je bil v njej ključni dejavnik, in ker je »naše telo« še danes evlucijsko »narejeno« za tek, je naravno in *dobro*, da tečemo, saj »naše telo« to potrebuje. V svojem nauku predpostavlja, da so preživeli in se uspešno razvili le tisti, ki so dobro tekli.

McDougallov nauk, če ga lahko tako poimenujem, je glede prostora, v katerem je »tekla evolucija«, precej specifičen: to je bila narava, polna porajajočih se živahnih oblik življenja, obdarjena in obdarjajoča z energijo, hranili itd. S poljedelsko revolucijo se je »človek«, gledano s stališča evolucije po McDougallovem nauku, znašel v mestu nenadoma, živeč način življenja, za katerega se ni razvil. Bivanje je postalo mnogo bolj sedentarno, prostor, v katerem je živel, pa nenaraven. »Človek« se je v tej zgodbi, skratka, iztrgal iz narave – prenehal je teči po savani ali gozdu in vstopil v mesta – naravo pa delno iztrgal iz sebe oziroma jo potlačil – uživanje divjega mesa in rastlin je zamenjal za »umetna« žita. Zgodba je dobila svoje tragično nadaljevanje v dveh analognih revolucijah, industrijski in digitalni, ki sta človekovo odtujenost od zunanje in notranje narave z nadaljnjim zmanjševanjem števila ur gibanja ter poslabševanjem kakovosti hrane le še poglobili. Če strnem pripoved, smo se danes znašli v situaciji, ko ne tečemo, ampak v »betonski džungli« ure in ure sedimo strmeč v računalniške zaslone, ob tem pa se »bašemo« z nekakovostno, skorajda strupeno hrano. V tej pripovedi, ki jo spremlja moralna panika glede »epidemije debelosti«, sladkorja, glutena in drugih tu izrazito negativno označenih snovi in predmetov, je tekaški korak, sploh če ga naredimo v gozdu in ob izbrani dieti, korak »nazaj k naravi«. Kot pravi uvodnik v nedavno tematsko izdajo slovenske revije *Tekač*, naslovljene *ABC teka v naravi*: »Prisluhnite torej klicu narave, zategnite vezalke, izpulite slušalke iz uhljev, ugasnite telefon in pobegnite od vsakdanjega življenja v okolje, kjer še vladajo naravni zakoni močnejšega. Narave sicer ne boste premagali, lahko pa z močno voljo zmagate v boju s samimi seboj.« (Zalar 2016)

Kljub neštetim dopolnitvam in variacijam te zgodbe, ki jih slišimo na javnih predavanjih o teku ali najdemo na spletu in v tiskanih publikacijah, tudi takšnih, ki pretendirajo na znanstvenost, ohranja isto osnovo kot meščanske naracije o naravi, ki jih je Neil Smith (2008: 10–48) imenoval ideologija narave. Po Smithu ta slika avtonomno, neokrnjeno, od »človeka« neodvisno »naravo«, a s pojmom »človeške narave« tudi »človeka« vključni v »univerzalno naravo«. Ideologija narave nenehno »spominja« na neki domnevno arkadijski, pred-civilizacijski svet, s čimer sistematično zabrisuje procese pozunanjenja, zaradi katerih in v katerih je ta

ideologija sploh smiselna.⁸ Pri tem je ključno, da je kapitalistični produkcijski proces, v katerem je narava pooblagovljena in pozunanjena, prikrit.

172

V tem kontekstu je potrebno razumeti tudi sodobna prizadevanja mestnih oblasti, ki želijo z različnimi prijemi ustvariti čim boljše pogoje za realizacijo monopolne rente (Kozorog 2013). V povezavi s tekom temu služijo ne le mestni maratoni in podobne prireditve, ampak tudi gradnja in prenova tekaških stez, saj želijo z izgradnjo »zdravega okolja« privabiti »človeški kapital« (prim. Bajič 2015a). V Ljubljani so mestne oblasti od leta 2010 prenovile trimske steze v Tivoliju in (delno) v Mostecu, na Grajskem griču, v Murglah, na Golovcu, v bližini Žal, Pod turnom v Tivoliju, ob Koseškem bajerju, ob PST ter v Mostecu postavile t. i. trim otoke, tj. prostore z napravami za telesno vadbo. Večina teh poti je po skandinavskem vzoru (glej Qvinstrom 2013) nastajala v sedemdesetih letih preteklega stoletja, v sklopu gibanja *TRIM – šport za vsakogar* (glej Berčič 1980; Berčič in Petrovič 1974). Namen je bil spodbujati skupnostne vrednote, sodelovanje, medgeneracijsko povezanost itd. Steze so že v osemdesetih začele propadati, sredi devetdesetih pa so večinoma bile že v precej slabem stanju. Krešimir Petrovič je takrat z obžalovanjem ugotavljal, da so bile trimske steze »prej okras in simbol težnje, da bi državljani Slovenije postali športen narod, podoba teh stez danes je dokaz hipokrizije odnosa do rekreativnega športa« (1996: 43).

Petrovičev zapis nas pripelje do obdobja, ko se je zgodila določena temeljna transformacija pomenskih oziroma interpretativnih okvirov, znotraj katerih je tudi rekreacija dobila precej drugačen smisel od tistega, o čemer govori omenjeni avtor. S trimom so naslavljali *ljudstvo, z joggingom* pa *posameznika*.⁹ Ta transformacija je sledila odprtemu sprejemu tržne ekonomije in so jo rekreativci očitno vzeli resneje kot država. Ta je v devetdesetih sofinancirala in organizirala akcije – *Razgibajmo življenje, Teden športa – šport za zdravje, Živimo zdravo za zabavo, Slovenija teče za zdravje* – s katerimi so oblasti želele spodbuditi posameznike k rekreativni vadbi, zdravemu in odgovornemu načinu življenja(sic), vendar zaradi nizke udeležbe ti niso popolnoma »zaživeli«. Istočasno pa se je število ljudi, ki se je redno rekreiralo, »skrbelo zase«, povečalo (Starc 2003: 108). Z današnje perspektive se glede na *joggingom* povezane predstave zdi, kot da je bilo samo še vprašanje časa, kdaj se bo v takšnem kontekstu zgodil »slovenski tekaški boom«, katerega akterji dandanes v veliki meri povzemajo moralo in estetiko *jogginga*, nove evolucionistično obarvane naracije o naravi, ki se utelešajo (tudi) v zgoraj navedenih poteh in ji dajejo specifičen, lokalni priokus.

Produkcija narave »implicira produkcijo pomena, zamisli in zavesti o prostoru« (Smith 2008: 107), kar lahko v zvezi z urejanjem (tekaških) poti in drugih elementov

⁸ Posledično deluje zunanja narava tudi kot sredstvo naturalizacije in legitimacije razredne, spolne, rasne in drugih oblik družbene neenakosti, saj so dojete kot naravne in ne družbene. Če je v obdobju, ki ga analizira Smith, ideologija narave predvsem naturalizirala izkoriščanje resursov, je danes predvsem v funkciji naturalizacije potrošništva (»vrednot«), tek pa v funkciji krepitve krotkih in sproščenih, a produktivnih teles.

⁹ Nedvoumno moram poudariti deloma shematično zasnovano gornjega zapisa, saj so, denimo, besedo »jogging« uporabljali že pred letom 1990 (glej Belan 1986), obstajale pa so tudi druge, družbeno manj pomembne tekaške »struje«.

Krajinškega parka (KP v nadaljevanju) Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib, pa »zelenih območij« nasploh, opazujemo (tudi) na svetovnem spletu.¹⁰ Vedno več spletnih strani predstavlja, tj. konstruira, poti, primerne za tek, podaja osnovne informacije glede konfiguracije terena in zahtevnosti, dolžine, dostopnosti, morebitne prisotnosti prometa ipd. in jih opremlja s slikovnim, občasno tudi video ali interaktivnim gradivom (glej Gremo na pot 2016). Vzporedno s temi, a po enakem vzorcu, nastaja množica navodil in nasvetov tudi glede opreme, kako naj tečemo v naravi, kako naj polagamo noge, držimo trup, na kaj in kako naj bomo pri teku pozorni. V ta namen akterji pripravljajo izobraževanja, praktične delavnice, tudi večdnevne tabore in skupinske treninge (prim. Bajič 2014). Kjer koli že tekači potegnejo mejo narave in kar koli že v njej odkrijejo, naj na spletu in/ali v »klasični« publicistiki o tem še toliko razpravljajo, pa sta dejanska telesna dejavnost in participacija tisto, kar vodi v verjetje in ga »pripne«.

Prenovljena trim steza v Tivoliju na delu med Pod turnom in Drenikovim vrhom (foto: Blaž Bajič, 2016)

»Moje mesto je tam, v naravi«

Kakšen prostor se odpira tekačem onkraj meja mesta? Kaj počno tam in kako? V Ljubljani je v preteklih letih nastalo več formalno različno organiziranih tekaških skupin, katerih člani in članice se srečujejo bolj ali manj redno. Ena prvih in med tekači bolj znanih je (plačljiva) skupina *Urbani tekači*. S člani in članicami sem sedem mesecev redno, dvakrat tedensko, treniral ter se z njimi tudi po zaključenem osrednjem delu etnografske raziskave (del katere predstavljam v nadaljevanju) udeležil nekaj tekaških popotovanj, tj. daljših, celodnevnihi tekov, npr. teka iz Ljubljane na goro Krim, pa po PST okoli mesta, tekmovanj v drugih krajih po Sloveniji in tekaških delavnic.

¹⁰ Ne smemo pa pozabiti, da imata obe komponenti, tj. materialna produkcija in ideologija narave, tudi v zvezi s športom, rekreacijo in družabnostjo, na obravnavanem področju mnogo daljšo zgodovino (glej Pavlin 2007; Šterbenc Svetina 2007).

Vsakokratni »ritual« teka je imel praviloma naslednji vrstni red »opravił«. Z *Urbanimi* sem se srečeval pri bazenu Tivoli, kjer smo prisotni med čakanjem, da se vsi zberemo, običajno poklepetali, nekateri pa so, vsaj občasno, začeli z izvajanjem ogrevalnih vaj, kakršnih smo se naposled, ko je pobudo dal vodja skupine, tekaški trener U. P., lotili vsi. Primerno »ogreti« smo teke vselej začinjali lahkotno, že po nekaj sto metrih upočasnili, prehodili nekaj metrov, dokler se nismo naposled ustavili in opravili nadaljnjih nekaj vaj, zopet pod U.-jevim vodstvom. Ob izvajanju vaj za krepitev ali raztezanje izbranih mišičnih skupin so tekači in tekačice skupine praviloma klepetali, izmenjevali zgodbe z obiska tekaške prireditve ob koncu tedna, si izmenjevali šale in podobno. Najpogosteje se je prvi tovrstni postanek zgodil ob podhodu, pri katerem se končuje Jakopičevo sprehajališče oziroma se kot Plečnikova promenada razteza v središče mesta in od koder smo mnogokrat opravili nekaj dolžin *hopsanja*, *skippinga* in podobnih vaj¹¹ ter naposled razporejeni vse naokoli vodnjaka *Dečka z ribo* z opiranjem in stanjem na njem raztegnili pravkar obremenjene mišice nog. Večkrat smo po stopnišču, ki vodi h gradu Tivoli, nekajkrat zaporedoma tekli na eni strani navzgor, na drugi navzdol. Po minuti predaha se je uvodni del mnogih treningov končal, od tod pa se je naša vsakokratna trasa nadaljevala vedno nekoliko drugače. Nekateri treningi so zavili skozi središče mesta do Fužinskega gradu in nazaj ali pa na Grajski grič, kjer *Urban* opravijo več vzponov po različnih stezah ali cestah.

Sabina, ena izmed tekačic, ki se je skupini pridružila nekaj mesecev pred menoj, je dejala, da je takrat »prvič šla po tisti poti, ki štarta pri Gornjem trgu, pa eni od teh, ki cikcakajo gor. /.../ [Na vrhu] smo delali osmice, tam, veš, pri anteni. /.../ Mi je bilo kul, ker sem videla neke nove lepe koščke«. U. se ponaša s prizadevanji, da skupino popelje skozi mnoge »lepe koščke« – tudi take, katerih voden postanek teži k »temnemu turizmu«, denimo v času raziskave propadajočih stavb hotela Bellevue in Švicarije, ki zaradi tovrstnih obiskov v imaginaciji skupine zaseda posebno mesto. Poleg tega pa je tja na plese zahajala ena izmed »ikon« rekreativnih tekačev, Helena Žigon, o njej pa je pisala ena izmed *Urban*ih tekačic (glej Kozina Praprotnik 2014). A v veliki večini primerov postanke, ki so primarno namenjeni izvajanju vaj, tekači opravijo v »lepih koščkih« narave. Gre za slikovite, gozdnate ali travnate, tako ravninske kot »razgibane« predele in kraje, praviloma zaznamovane z neko izstopajočo potezo, na primer večjim drevesom ali jezerom. Mimo mnogih takih točko vodi tudi trasa K-Rožnik,¹² ki »ima svojo«, prek spletnega foruma samoorganizirano tekaško skupino. To, med tekači razmeroma priljubljeno pot sem, četudi se nismo vselej držali »uradne« trase, ampak določene dele poti izpustili, jih zamenjali z drugimi, z *Urbanimi* pretekel večkrat.

¹¹ Gre za vaje, ki na različne načine kombinirajo tek s poskoki in/ali »normalen« tekaški korak modificirajo v hitrejšo stopicljanje, dolžina pa je zamejena, navadno premočrtna razdalja, na kateri izvajamo vaje.

¹² Obstajata pravzaprav dve trasi K-Rožnik, ki se razlikujeta po dolžini in zahtevnosti. Krajsi krog, za ilustracijo, na spletnem portalu *Tekac.si* opišejo takole: »Krajša trasa, t.i. 'K-Rožnik klasika' (9,3km - 192 v. m.) – poteka od parkirišča pred ZOO-jem proti gostilni Čad do Cankarjevega vrha do cerkvice, mimo gostilne proti vzhodu do Drenikovega vrha, nato po cesti spust proti Tivoliju, nad Cekinovim gradom po Trim stezi proti severu po t. i. poti mostičkov, nad Bellevuejem do stare skakalnice, spust v Mostec, mimo gostilne in nato po sprehajalni poti vzporedno z Večno potjo nazaj do ZOO-ja.« (Buh 2012)

Naj opišem enega izmed »krogov«, ki smo ga pretekli v »vremensko preprelem svetu« (Ingold 2011: 126–135) februarja leta 2015. Spodaj opisani trening pravzaprav v ničemer ne odstopa od drugih in tudi med tem smo prečili »lep košček« pri Koseškem bajerju, ki je bil takrat pomrznjen, bregovi zasneženi, vse skupaj pa zavito v meglo, iz katere je izstopalo le nekaj golih dreves. Po končanem ogrevanju smo se z vrha Jakopičevega sprehajališča (ob Tivolskem gradu) spustili do neimenovane poti, ki v jugovzhodni smeri vodi proti Rožni dolini, zavili ob Tivolskem ribniku in ob Rastlinjaku Tivoli stekli po Cesti 27. aprila ter nadaljevali po Večni poti do mesta, na katerem se od nedavno asfaltirane kombinirane steze za pešce in kolesarje odcepi samostojna kolesarska steza in spusti proti potoku Glinščica. Do tu smo tekli precej brez težav, saj so bile poti splužene in posute s peskom ali pa je bil sneg dodobra shojen, mrak in megla pa še ne posebej gosta, predvsem pa so bile večji del poti osvetljene, kar, mimogrede rečeno, ni vprašljivo v poletnih mesecih, ko zaradi daljših dni srečanja potekajo v svetlobi in je, ob višjih temperaturah in bujnejšem rastju, izkušnja teka v KP Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib precej drugačna, ta sprememba je za tekače še kako pomembna (Edensor in Lorimer 2015). Malo pred spustom smo hitrost, »tempo« teka upočasnjevali, vse dokler nismo hodili in se naposled ustavili. Tekачi in tekačice do tega trenutka nekoliko razvlečene in razdrobljene skupine smo se tu zopet zbrali ter na povelje posamično in v parih izvedli nekaj vaj, medtem pa so nekateri pripovedovali šaljive zgodbe, pri čemer je svetloba mimovozečih avtomobilov vedno znova osvetlila kondenzirajočo sapo zasoplih tekačev. Po kolesarski stezi smo se zaradi zdaj že trde teme, ki so jo sicer prebadale opasane luči nekaterih tekačev oziroma tekačic, in spolzkih, poledenelih tal spustili zelo previdno, ob vznožju pa se zopet pognali v tek na trasi, na kateri je med letoma 1948 in 1954 stala Pionirska železnica, od leta 1970 pa prva (Thaler 2013) kolesarska steza v Sloveniji (Pleterski 1984). Skozi gozd Koseške gmajne smo vse do križišča s Potjo Roberta Blinca, kjer smo »ponovili vaj« v raztezanju, tekli v daljši koloni. Vlažen, z meglo prepojen zrak in zasnežena okolica sta ustvarjala, kot mi je med tekom dejal Srečo, »kar misteriozno štimungo«, steza pa je bila ponekod zasnežena, drugod poledenela, le tu in tam kopna, zaradi česar so naše oči »stavale med stvarmi, išoč pot naprej, niso pa ciljale v nepremično tarčo« (Ingold 2011: 132), saj se je zaradi našega gibanja zdelo, da se premika vse okoli nas. Med tekom je nekaj *Urbanih* nadaljevalo »večno debato o supergah«, drugi pa smo klepetali v parih ali osredotočeni na »korak« in »svoje zadeve« tekli v tišini. Ponovno smo se ustavili na urejenem obrežju Koseškega bajerja, na tamkajšnjih klopeh in stojalih za kolesa naredili nekaj vaj ter se po takšnem krajšem odmoru po Poti pod Rožnikom odpravili proti Tivoliju. Med zadnjo etapo sem se zaklepetal s tekačico Mašo, ki je razlagala o svojem intimnem poznavanju poti K-Rožnik in nekaterih drugih trasah, ki jih je večkrat pretekla z *Urbanimi tekači*, rekoč, da bom tudi sam sčasoma tako spoznal poti. Toda preden je lahko končala svojo pripoved, je naše tekaške poti, vsaj za tisti dan zmanjkalo, saj smo pritekli do parkirišča ob Lattermanovem drevoredu, kjer se je večina, po »ritualni« skupinski masaži in klepetu, usedla v svoje avtomobile, nekateri pa smo se proti »mestu« odpravili s kolesom ali – nadaljevali s tekom.

Tekaška steza, del priljubljene trase K-Rožnik, na severovzhodnem robu KP Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib; v ozadju četrt Spodnja Šiška (foto: Blaž Bajič, 2016)

Med takrat prisotnimi je veljal tihi konsenz, da smo, kot tolikokrat prej in potem, tekli v naravi. Sogovorniki so ob tisti in drugih priložnostih področje skoraj brez izjeme opisovali kot naravo. In četudi se kdo s tem nemara ne strinja (več) ali odločno nasprotuje in bi naravo postavil nekam »drugam«, pa je nazadnje bistveno, da je tek uspel in je kot niz medsebojno povezanih fizičnih dejavnosti tvoril »krajino nalog« [taskscape], ta pa se je stapljal s krajino, v kateri smo tekli (Ingold 2000: 189–208). Po Timu Ingoldu dejavnosti, ki prispevajo k preoblikovanju krajine, potekajo v medsebojnem prilagajanju in interakciji z dejavnostmi drugih ljudi pa tudi živali, rastlin, vremenskih in geoloških pojavov. Ingoldovi opisi telesnega gibanja, percepcije in načinov preoblikovanja krajine, v kateri neka skupina ljudi »gradi« svojo eksistenco, so za tukajšnjo temo relevantni, četudi le delno uporabni za razumevanje tekaškega odnosa do narave, saj njegovo pojmovanje zanika ločevanje narave in družbe. Ingold poudarja, da »krajine nalog« ne smemo postavljati nasproti krajini, kot sta si nasproti družba in narava, za katero pravi, da ima ontološki temelj v »izmišljeni ločitvi med človeškim opazovalcem in svetom« (2000: 191). Nasprotno, gre za vidika istega procesa, v katerem nastaja vselej začasen izdelek, krajina, njegove oblike pa se ustvarjajo skozi telesno gibanje in druge telesne dejavnosti (Ingold 2000: 197–199). V luči tovrstnega pojmovanja je bil opisan tek, tako kot kateri koli drug, tudi drobno, komaj zaznavno preoblikovanje krajine in ne samo tekačem pomembna čutna, telesna izkušnja gibanja in v gibanju. Ni pa bil produkcija narave, kot jo razume Neil Smith.¹³ Z Ingoldovo krajino izgubimo za nas ključno emsko pojmovanje in, kot homo prav

¹³ David Howe in Carol Morris (2009), sledeč Ingoldu (2000) in Bourdieu (1977), v etnografski raziskavi profesionalnih tekačev govorita, zanimivo, o soprodukciji narave in ljudi. Pravita pa tudi, da v primeru rekreativnih tekačev ne moremo govoriti o »krajini nalog«, saj v nasprotju s profesionalci, rekreativci ne delajo. Ker pa Ingold govori o dejavnostih, ne delu, lahko s pojmom »krajine nalog« interpretiramo vsakršno delovanje.

kmalu jasneje videli, dojemanje narave, po katerem človeška dejanja bistva narave v ničemer ne spreminjajo, saj je ta, kot ugotavlja Smith, vedno znova pozunanjena. Bolj pomembno kot majhne fizične spremembe, ki jih s svojimi telesi povzročajo tekači in ki so verjetno najbolj opazne kot »bližnjice«¹⁴ ter sami telesni prisotnosti, odsotnosti in gibanju, je dejstvo, da ljudje med tekom, podobno kot med hojo (de Certeau 2007: 179–204; Lefebvre 2013: 226–256), oblikujejo prostor, »prostorijo« (Muršič 2006), ga izkustveno predelujejo, predvsem pa ga dojemajo skozi svojo telesno izkušnjo. Izkušnja teka, ko gredo ven iz mesta in v naravo, pa, kot so mi tekači radi povedali, spremeni njih, saj je človek nastal v naravi in za naravo, ta pa ima svojo »moč« in »ve«, kaj je dobro. To je zopet skladno s Smithovimi ugotovitvami in z McDougallovim naukom. Tako tudi če smo »civilizirani« vednost narave pretežno izgubili ali se ne strinjamo, nas bo fizično udejstvovanje v njej izpopolnilo telesno in umsko/duševno.

Odhodi na tek zaradi preprostega dejstva, da treningi trajajo omejen čas, v izbranem delu dneva, tedna, meseca, leta, soustvarjajo in so ustvarjeni v časovno-prostorskih ritmičnih mestih (Lefebvre 2004; Edensor 2010). Termine oz. obdobja treningov rekreativni tekači in tekačice izbirajo glede na množico drugih obveznosti, predvsem razporeditve šolanja, dela, druženja z družino in prijatelji (čeprav se ti, kot smo videli, ne izključujejo vselej), ter dejavnikov, kot so različna tekaška tekmovanja, počitnice, vremenski pogoji. Nekateri venomer tečejo po eni sami stezi, ki, kot pravijo, ostaja od obiska do obiska ista, a vseeno vedno drugačna, ker je, praviloma, pot, ki se vije v naravi. Mnogi se želijo od »kaosa« mesta umakniti, zato izbirajo čas in kraj oz. pot svojih treningov tako, da so kar najbolj sami – s seboj in z naravo.

Tovrstna občutja podrobno kaže pripoved mlade zgodovinarke Andreje, ki že nekaj manj kot deset let skoraj vsakodnevno teče po PST oz. Kmečki poti na delu med Koseškim bajerjem in sosesko Brdo, proti izhodišču pa se obrne pri stavbi Oddelka za biologijo Biotehniške fakultete, a zavije k parkirišču ljubljanskega Živalskega vrta in nadaljuje po sprehajalni poti ob vznožju Malega Rožnika, poti, ki so jo leta 2012 na določenem delu s postavitvijo telovadnih naprav in spremljajočih tabel preoblikovali v trim stezo (glej Utenkar 2015). Andreja je pripovedovala, da nikakor ne more teči »v mestu«, rekoč, da ji vrvež, avtomobili, morebitni »rdeči semaforji« onemogočajo, da bi tekla »v svojem ritmu«, tj. s hitrostjo, ki ji najbolj ustreza, in jo silijo v prestopanje, manevre, da se izogne trčenju z drugimi ljudmi, asfaltirana tla pa so po njenem pripovedovanju pretrda za »uživaški tek«, tudi škodljiva za kolena in sploh »nečloveška«. Podobno, oziroma zaradi hitrosti premikanja še toliko bolj, kot hoja tudi tek po mestnih ulicah zahteva specifično telesno uveščinjeno, nenehno odzivanje na spremembe v okolici (Vergunst 2010). Toda po Andrejinem pripovedovanju mesto ni zgolj »nepraktično« za tek, ampak se po mestnih ulicah tudi ne spodobi teči, češ da je to prostor za posedanje in

¹⁴ Nenačrtovane steze, navadno brez upravljalcev, ki jih glede na konfiguracijo terena in elementov v njem, s ponavljajočo hojo ali tekom spontano utrejo ljudje. Nekateri jih razumejo kot izraz spontanih želja ljudstva, drugi kot majhno dejanje upora sistemu ali vandalizem (odvisno od vsakokratnega prostora), določeni urbanisti jih vidijo kot pomagalo v gradnji mest »po meri človeka«, številni tekači pa v njih vidijo tudi dokaz vitalnosti narave, saj »se poti zarastejo«, tj. jih prekrije rastlinje, če jih dalj časa ne obnavljamo s hojo ali tekom.

druženje ob pijači, morda sprehod. Ker stanuje v središču Ljubljane, ob vznožju Grajskega griča, je zaradi bližine poskusila teči tudi »na Gradu« in parku Tivoli, a se na ta »otočka narave sredi mesta«, kot se je izrazila, nikakor ni mogla navaditi, saj so tamkajšnje steze preveč ovinkaste, razbrazdane ali strme. Na Grajskem griču jo je motilo, denimo, da so poti precej kratke, zaradi česar je, da bi dosegla zeleno kilometrino, pretekla nešteto krogov, občasno obrnila smer, a neprijeten občutek, da se ne premika nikamor, je ostal. V parku Tivoli in na južnem pobočju Rožnika je tekla po različnih, po večini makadamskih poteh z zmernim naklonom, a je obljudenost, tudi z drugimi tekači, ni navdušila. Manjkalo je »nekaj njenega«.

178

Kot je skozi pogovor in refleksijo ugotavljala Andreja, med navedenimi stezami ni pomembnih fizičnih razlik, razen morda v dolžinah. Vse so makadamske, pretežno položne, v senci dreves, bolj ali manj odmaknjene od prometa, značilnosti, ki jih Andreja ceni tako kot mnogi drugi tekači in tekačice. Vendar pa sogovornica opaža, da se je v zadnjih letih povsod število ljudi – še najbolj prav na PST, ki je bil, ko je začejala teči, najmanj obljuden – povečalo predvsem zaradi velikega števila tekačic in tekačev, ki, kot pravi, nekoliko spreminjajo »atmosfero« PST-ja. Kljub nekaterim motečim dejavnikom, kot npr. hrup z bližnje obveznice in pa vedno več drugih tekačev, Andreja pravi, da v teku po PST uživa, ker je stezo vzela za svojo in se v gibanju tam počuti domače. Toda kaj natanko dela PST Andreji domače? Ko je pred slabim desetletjem začela z rekreativnim tekom, je stanovala v Šiški, izhodišče tekaške trase pa je bilo oddaljeno le kratek sprehod, medtem ko danes vstaja nekoliko bolj zgodaj in se z avtomobilom odpelje do Koseškega bajerja ter še pred službo opravi svoj »krog«. Med pogovorom je večkrat poudarila, da do tistega trenutka ni podrobneje razmišljala, zakaj se ji je PST tako priljubil, da ga ne zamenja niti sedaj, ko tek tam zanjo ni več praktičen; vedno je, je zatrdila, »le« močno čutila, da je zanjo prav, da tam teče. V letih (skoraj) vsakodnevnega teka na PST se je tako navadila na tamkajšnjo »atmosfero«, kot je dejala, »sestavljeno« iz pogleda na drevje in polja, ki se raztezajo pred njo, občutenja vetra, ki zapiha, jo osveži in ohladi izpostavljene dele telesa, iz igre sončne svetlobe, ki v prehajanju skozi drevesne krošnje ustvarja tisoč in en odtенок zelene, umirjenosti, ki preveva področje, potočka, ki nekaj sto metrov teče vzporedno z njo, in vzpetin, ki se dvigajo na obzorju, na »atmosfero«, glede katere pa ni bila povsem prepričana, ali je »v njeni glavi ali pa je resnična«. Integralen del »atmosfere« je, seveda, samo gibanje, propriocepcija, ritem korakov in, kot je posebej poudarila, »škripanje kamenčkov« ob vsakem koraku, kakršnega ni moč najti nikjer drugje. »*Meni je ta moja pot kot dnevna soba,*« je na kratko opisala svoje doživljanje PST in sprehajalne steze ob Večni poti, »*sem na komot.*« V izkušnji teka »spojeni« elementi tvorijo *njeno* pot (Bachelard 1994; Lefebvre 2013: 199–200), ji dajejo občutek domačnosti, poznanega v ravnotežju z občutenjem novega, razburljivega, ki ga skozi leto »poganja« prehajanje letnih časov in spreminjanje vremena ter s tem povezane spremembe v okolici; ožgane poljščine, luže in narasel potok Pržanec, porumenelo listje dreves v jeseni, cvetenje in svetlozeleni poganjki na pomlad, brazde, ki nastanejo v teksturi tal med dežjem, vonj in vlaga gozda, pot, ki jo pozna »na korenino« natančno. Odhod na tek po PST in sprehajalno pot med Živalskim

vrto in Mostecem je, kot je dejala Andreja, nujna dnevna doza narave, odklop od obveznosti; je odhod onkraj mesta, kjer se v »atmosferski uglastivki« (Stewart 2011), ključen del katere je tek in kakršna po njenih izkušnjah ni mogoča na mestnih ulicah, »sprosti, zbistri in prezrači«. Takšnega čutenja »atmosfere« med tekom pa se je potrebno priučiti, je del tekaškega uveščinjena, samega odvisnega od družbenih in medijskih reprezentacij in načinov dojemanja, ki poteka skozi dalj časa trajajočo in ponavljajočo telesno dejavnost v (fizičnem) prostoru (Bajič 2014; za primer »atmosfere« pri vadbi fitnesa glej Bajič 2015b).

Podobnih misli kot Andreja je bila tudi Bojana, štiriintridesetletna uradnica, ki prav tako »prisega« na tek v samoti, s katerim, kot se je izrazila, kompenzira sedenje v službi. Nad tekom se je navdušila med študijem in se ga lotila, kot se ga loteva še danes, studiozno; prebira knjige o teku, na spletu »sledi« nekaterim piscem in novostim na tem področju. V tem se močno razlikuje od Andreje, ki pa, kot bomo videli, »spontano« reproducira isto naracijo o teku, naravi in njuni neločljivi povezanosti v vsakdanjem življenju. Ker se želi mestnim ulicam izogniti, vselej, pozno popoldne, ko se vrne iz službe, teče od svojega stanovanja v središču Ljubljane po najkrajši možni poti proti parku Tivoli in na Rožnik, povezava do katerih je zaradi urbanističnih sprememb postala nekoliko bolj »prijazna«, saj »je brez semaforja, zdaj so mi ga ukinili še pri [veleblagovnici] Nami in to je zame poezija«. Po izbrani stezi že približno deset let teče vsak drugi dan in jo pozna tako dobro, da med tekom ni »pozorna na okolico, ne vem, težko je ubesedit; noge že vejo, kje je kakšen korak. Meni se zdi, da če bi nekdo meril [bi ugotovil], da vedno na istem mestu z nogo dol stopim. Telo že v naprej ve, kaj bo, noga že, da bo treba bolj dvignit /.../ Vse je res avtomatizirano. Tako sem navajena na ta enakomeren napor oziroma nenapor«. Čeprav del iste trase, pa avtomatiziran tek, kot ga je opisovala sogovornica, zanjo ni možen v mestu, saj, kot je nadaljevala, je tam »stres[no], zaradi avtov in biciklov, pa gužve [gneče], semaforjev«, temveč le v naravi, kjer se poznana hribovska steza udomači v mišični zavesti (Bachelard 1994: 11). »Pravi« tek se tako začne, šele ko preide podhod pod Bleiweisovo cesto in se ji med vzpenjanjem po stopnišču odpre pogled na Jakopičevo sprehajališče, park Tivoli in »zeleno« pobočje Rožnika:

Tek po mestu me ne [zanima, navdušuje], narava je zame relax [sprostitev], v betonu, v asfaltu zame ni pozitivne energije. /.../ Narava definitivno, zelo pomembno mi je, kje sem, ni samo to, da moram [trenirat] noge, pa mišice, to telesno, pri meni je fifty-fifty [pol-pol]. Okolica je pomembna, lih toliko, kot da laufam.

In kaj, pravzaprav, je za sogovornico narava?

Dom; ja! Jaz sem del narave, jaz spadam tja, jaz se tam hranim. Del narave se počutim, da pašem tja. Dom, definitivno. Moje mesto je tam, v naravi. Občutek imam, da sodim tja med drevesa, med zelenje, med zemljo, ja, tja sodim, tam je moje mesto. /.../ Energijo dobivam tam, napaja me, motivira me, smisel daje.

V desetletju ponavljajj treningov na isti trasi, ki pa, kot je navdušeno poudarjala tudi Bojana, »nikoli ni ista, ker se narava spreminja, nikoli ni ista /.../ in tudi jaz sem danes drugačna kot sem bila včeraj«, je svoje »domovanje«

»opremila« s prenekaterim spominom na pretekle dogodke ob poti. »*Joj! En prizor je bil krasen, /.../, kako je vrana sedela na klopci, mela je v kljunu eno hrano in srnica prilaufa dol, se ustavi, pogleda in gre naprej. To mi je pravljčni prizor in zdaj dostikrat recimo, ko prilaufam do tega mesta, se tega prizora spomnim.*«

Skozi neštete treninge se za tekače in tekačice »poti in poteke, mreže in steze razgibajo s pripovedmi, z mitičnimi 'prisotnostmi', /.../ za katere verjamejo, da konkretno obstajajo« (Lefebvre 2013: 149), narava postane »skladišče« intimnih izkušenj in spominov, geografsko blizu, pa vendar »oddaljena regija, [kjer]spomini in domišljija ostanejo povezani ter se medsebojno poglobljajo« (Bachelard 1994: 5).

180 Iztek

Na videz trivialna praksa rekreativnega teka je v očeh (in nogah) mnogih tekačev vse prej kot to. Je način vračanja k naravi in »ukoreninjanja«, četudi popolnega soglasja o lokaciji, lastnostih in delovanju narave med tekači ni. Nasprotno, glede teh vprašanj se akterji večkrat ne strinjajo, občasno si dejavno nasprotujejo in izpodbijajo trditve nasprotne strani. Vendar pa, kolikor sem uspel opaziti, vsi predpostavljajo oziroma imajo za samoumevno, da narava obstaja sama po sebi, da »ve«, kaj in kako je dobro in prav za »človeka«, poleg tega pa tudi, da narava leži onkraj mest(a). Razmerje med mestom in naravo standardizirajo z neštetimi besedili tako v elektronskih kot tiskanih medijih, katerih glavni namen je predstaviti prednosti teka v naravi in telesne tehnike, s katerimi naj se takega podviga lotimo. V tovrstnih naracijah je ključen del prednosti teka v naravi kar narava sama, saj je, ne glede na specifične trditve posameznega tekača ali tekačice, označena izrazito pozitivno. Mesto kot kvečjemu negativno, predvsem pa kot kraj (in čas) dela; naracija o naravi kot prostoru prostega časa in intimnega nabiranja moči v njeni »pristnosti« tako gotovo izvira iz materialnih praks in reflektira materialne prakse, ki jo »poganjajo«. Zagovorniki teka v naravi pravzaprav nimajo kaj dosti (dobrega) povedati v zvezi s tekom v mestih – »v betonski džungli« ni moč »pognati korenin«.

Najpriročnejši kandidati za prostor narave so gozdnata ali travnata področja, idealno na razgibanem terenu. V Ljubljani izstopa tudi tu obravnavano področje KP Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib, saj ponujajo raznolike teksture in strukture tal ter s tem občutja, kot tudi samega teka. Ta pa so, kot ugotavlja tudi John Bale (2004: 74) za tekače še kako pomembna, saj se s telesnim gibanjem »vpletajo« v zemljo, makadam, odpadlo drevesno listje in iglice, med korenine in skale te pa v njih (Ingold 2011).¹⁵ Po letih teka tekači *svoje* poti spoznajo tako podrobno, da imajo, kot je dejal so-tekač v skupini *Urbani tekači* med enim izmed tekov na Cankarjev vrh, občutek, da bi traso lahko pretekel miže. No, verjetno bi se vsakršen tovrsten poskus slej ko prej končal z nerodnim padcem, a to ne spremeni dejstva, da tekači in tekačice izjemno natančno poznajo okolico, skozi katero tečejo, četudi se, kot so poudarjali sogovorniki, zaradi hitrosti gibanja ne zavedajo

¹⁵ Mnogi tekači prisegajo na »lahek korak«, ideal katerega je, da ne puščajo sledi (Bajic 2014: 19; Ryan 2002)

vseh podrobnosti. Zmožnost, da »napol miže« uspešno premagujejo zahtevne trase, le kaže na habituiranost gibanja (Bourdieu 1977).

Habituirana je tudi prej omenjena razlika med mestom in naravo, utelešenih v betonu, asfaltu, gneči, prometu, slabem zraku, semaforjih, itd. oz. drevju, zelenju, svežem zraku, atmosferi, ptičjem petju, raznolikih teksturah tal itd., a jo premeščajo s tekom po izbranih poteh. Izkušnja teka kot ponosno poudarjajo tekači in tekačice, je vselej ista, zmeraj nekoliko drugačna, popolnoma individualna, takšna pa je tudi meja med mestom in naravo. S samoumevno ločnico ustvarjajo, v dolgi zgodovini produkcije in ideologije narave utemeljeno, krajino kot dialektično razmerje med krajem in prostorom (Hirsch 1995). Toda ljubljanska tekaška krajina je nadvse dvoumna, monolitna in hkrati razdrobljena, prepredena s potmi, po eni strani kolektivna, javna, po drugi individualna, intimna, pa zopet, vsaj začasno, vzajemno deljena z, vsaj nekaterimi, pripadniki in pripadnicami »ljudstva tekačev«, a pogosto pod vplivom mnenjskih voditeljev, kot so tekaški trenerji in/ali pisci v relevantnih medijih, pa spremenjena z novo tekaško prireditvijo ali skupino ...

Kljub določenim nejasnostim in spornostim glede pojmovanj narave, ali pa prav zaradi njih, ostaja razmerje med mestom in naravo, danim in mogočim, ki se preobraža v pravilno, za tekače in tekačice način kognitivnega preslikavanja. Razmerje, utelešeno v tekaški krajini, služi kot sredstvo pozicioniranja v neizmerno kompleksni družbeni celoti poznega kapitalizma, ki, kot smo videli, podpira tudi najbolj lokal(izirane)ne tekaške prakse in izkušnje. Toda rekreativni tek kot (dokončno) utelešenje McDougallovega nauka, samodejna »naturalizacija« v »ljudstvo tekačev«, »človeka« postavlja v naravo, ne v mesto, niti ne v družbeno celoto poznega kapitalizma. Še več, to strukturno resnico prikrije in (tako) posamezniku omogoči in ponudi avtentično čutno izkušnjo (prim. Jameson 1991: 410–411). Z »naravo« zaradi njene »večnosti in univerzalnosti« (Smith 2008: 10–48), seveda, sodobnosti ustrezno kognitivno preslikavanje ni mogoče, saj »narava« deluje kot predstava imaginarnega razmerja med posamezniki in njihovimi realnimi (globalnimi) pogoji obstoja in delovanja (prim. Althusser 2000: 87), pri kateri slednji izginejo z obzorja. Z »naravo«, ki se tekačem kaže kot zunaj družben(eg)a, sodobni rekreativni tek kot alternativo ponudi prvoosebne, predkartografske popotniške diagrame (prim. Jameson 1991: 51–52), ne tako zelo drugačnih od Ingoldovih pletežev in stezosledcev, neizbežno zatopljenih v svoje pleteže (glej 2007: 72–103; 2011: 67–94, 145–164), ki posameznika povezujejo s predstavo človeštva kot »naravne celote« in ne nekim strukturnim mestom v globalni družbi.

LITERATURA IN VIRI

ALTHUSSER, Louis

2000 *Izbrani spisi*. Ljubljana: Založba *cf.

ANDERSON, Benedict

1998 *Zamišljene skupnosti: o izvoru in širjenju nacionalizma*. Ljubljana: SH – Zavod za založniško dejavnost.

BACHELARD, Gaston

1994 *The poetics of space*. Boston: Beacon Press.

- BAJIČ, Blaž
 2014 Running as nature intended: barefoot running as enskillment and a way of becoming. *Anthropological Notebooks* 26, št. 2, str. 5–26.
- 2015a Ustvarjanje prostorov ustvarjalnosti: sodobni rokodelski sejmi kot produkcija lokalnosti. *Traditiones* 44, št. 3, str. 149–170.
- 2015b »Hočeš še naprej, hočeš še naprej!«: interpretacija trenutkov ekstaze v vadbi fitnesa. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 55, št. 3–4, str. 38–48.
- BALE, John
 2004 *Running cultures: racing in time and space*. London, New York: Frank Cass Publishers.
- BALE, John; SANG, Joe
 1996 *Kenyan running: movement culture, geography, and global change*. London, Portland: Frank Cass Publishers.
- BAUDRILLARD, Jean
 1989 *America*. London, New York: Verso.
- 1999 *Simulaker in simulacija; Popoln zločin*. Ljubljana: Študentska založba.
- BELAN, Ivo
 1986 *Jogging*. Ljubljana: Delavska enotnost.
- BERČIČ, Herman
 1980 *Vabilo na trim*. Ljubljana: Šolski center za telesno vzgojo.
- BERČIČ, Herman; PETROVIČ, Krešimir
 1974 *Trim-72*. Ljubljana: Institut za kineziologijo.
- BOURDIEU, Pierre
 1977 *Outline of a theory of practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- BRAMBLE, Dennis M.; LIEBERMAN, Daniel E.
 2004 Endurance running and the evolution of homo. *Nature* 432, str. 345–352.
- BUH, Uroš
 2012 K-Rožnik. <http://www.tekac.si/novice/7094/k_roznik_.html> [31.5.2016].
- CARRIER, James G.
 2012 Anthropology after the crisis. *Focaal – Journal of Global and Historical Anthropology* 64, str. 115–128.
- CERTEAU, Michel de
 2007 *Iznajdba vsakdanjosti: umetnost delovanja*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- DESCOLA, Phillipe; Gisli PALSSON
 1996 *Nature and society: anthropological perspectives*. London, New York: Routledge.
- EDENSOR, Tim (ur.)
 2010 *Geographies of rhythm: nature, place, mobilities and bodies*. Surrey: Ashgate.
- EDENSOR, Tim; LORIMER, Hayden
 2015 'Landscape' at the speed of light: darkness and illumination in motion. *Geografiska Annaler: Series B* 97, št. 1, str. 1–16.
- EKERS, Michale; LOFTUS, Alex
 2012 Revitalizing the production of nature thesis: a Gramscian turn? *Progress in Human Geography* 37, št. 2, str. 234–252.
- EVANS-PRITCHARD, Edward Evan
 1976 *Witchcraft, oracles and magic among the Azande*. Oxford: Clarendon Press.
- FOUCAULT, Michel
 1984 *Nadzorovanje in kaznovanje: nastanek zapora*. Ljubljana: Delavska enotnost.
- 2015 *Rojstvo biopolitike: kurz na College de France, 1978–1979*. Ljubljana: Krtina.
- GILLICK, Muriel
 1984 Health promotion, jogging, and the pursuit of the moral life. *Journal of Health Politics, Policy and Law* 9, št. 3, str. 369–387.

- GOODY, Jack
1993 *Med pisnim in ustnim: študije o pisnosti, družini, kulturi in državi*. Ljubljana: ŠKUC, Filozofska fakulteta.
- GOTAAS, Thor
2012 *Running: a global history*. London: Reaktion.
- GREEN, Nicholas
1995 Looking at the landscape: class formation and the visual. V: E. Hirsch, M. O'Hanlon (ur.), *The anthropology of landscape: perspectives on place and space*. Oxford: Clarendon Press. Str. 31–41.
- GREMO NA POT
2016 *Gremo na pot – tek*. Ljubljana: RRA LUR. <<http://www.gremonapot.si/tek/>> [6.7.2016].
- HARVEY, David
1989 *The condition of postmodernity: an enquiry into the origins of cultural change*. Cambridge, Oxford: Blackwell.
1996 *Justice, nature and the geography of difference*. Cambridge, Oxford: Blackwell Publishers.
2007 *A brief history of neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.
- HIRSCH, Eric
1995 Landscape: between place and space. V: E. Hirsch, M. O'Hanlon (ur.), *The anthropology of landscape: perspectives on place and space*. Oxford: Clarendon Press. Str. 1–30.
- HOCKEY, Jenny [et al.]
2015 'There's not just trainers or non-trainers, there's like degrees of trainers': commoditisation, singularisation and identity. *Journal of Material Culture* 20, št. 1. str. 21–42.
- HOWES, David
2004 Hyperaesthesia, or the sensual logic of late capitalism. V: D. Howes (ur.), *Empire of the senses*. Oxford: Berg. Str. 281–303.
2013 The social life of the senses. *Ars Vivendi Journal* 3, str. 4–23.
- HOWE, P. David; MORRIS, Carol
2009 An exploration of the co-production of performance running bodies and natures within running taskscapes. *Journal of Sport and Social Issues* 33, št. 3, str. 308–330.
- INGOLD, Tim
2000 *The perception of the environment: essays in livelihood, dwelling and skill*. London: Routledge.
2007 *Lines: a brief history*. London, New York: Routledge.
2011 *Being alive: essays on movement, knowledge, and description*. London: Routledge.
- JAMESON, Fredric
1991 *Postmodernism, or, the cultural logic of late capitalism*. Durham: Duke University Press.
- JARVIE, Grant; MAGUIRE, Joseph
2000 *Sport and leisure in social thought*. London: Routledge.
- KALIŠNIK, Primož
2015 Trail, tek v naravi. *Polet O2* (22.6.2015) [spletna različica]. <<http://www.polet.si/na-kisiku/trail-tek-v-naravi>> [31.5.2016].
- KLEIN, Naomi
2005 *No logo*. Ljubljana: Maska.
- KOZINA PRAPROTNIK, Jasmina
2014 *Bela dama: življenje tekačice Helene Žigon: roman v 42 tisoč korakih*. Ljubljana: UMco.
- KOZOROC, Miha
2013 Predstave o mestu kraja, monopolna renta in geografija lokalnih razlik na primeru Strumice v Makedoniji. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 54, št. 1–2, str. 88–95.
- LATHAM, Alan
2015 The history of a habit: jogging as a palliative to sedentariness in 1960 America. *Cultural Geography* 22, str. 103–126.

- LAURENČAK, Klemen
2015 »Trail« tek za boljšo pripravljenost. *Polet O2* (22.5.2015) [spletna različica]. <<http://www.polet.si/na-kisiku/trail-tek-za-boljso-pripravljenost>> [31.5.2016].
- LAZZARATO, Maurizio
2012 *The making of the indebted man: essay on the neoliberal condition*. Los Angeles: Semiotext(e).
- LEE, Jo; INGOLD, Tim
2006 Fieldwork on foot: perceiving, routing, socializing. V: S. Coleman, P. Collins (ur.), *Locating the field: space, place and context in anthropology*. Oxford: Berg. Str. 67–86.
- LEFEBVRE, Henri
2004 *Rhythmanalysis: space, time and everyday life*. London, New York: Continuum.
2013 *Produkcija prostora*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- LIČEN, Simon
2013 'Black as Kenenisa Bekele in a tunnel': representation of african athletes in Slovenian olympic broadcasting. *Ecquid Novi: African Journalism Studies* 34, št. 2, str. 93–108.
- LIEBERMAN, Daniel E.
2015 *Zgodba o človeškem telesu: evolucija, zdravje in bolezni*. Ljubljana: UMco.
- LIEBERMAN, Daniel E. [et al.]
2010 Foot strike patterns and collision forces in habitually barefoot versus shod runners. *Nature*, št. 463, str. 531–535.
- LOWE, Donald M.
1995 *The body in late capitalist USA*. Durham, London: Duke University Press.
- MAGDALINSKI, Tara
2004 Homebush: site of the clean/sed and natural Australian athlete. V: P. Vertinsky, J. Bale (ur.), *Sites of sport: space, place, experience*. London, New York: Routledge. Str. 101–114.
- McDOUGALL, Christopher
2011 *Rojeni za tek: skrito pleme, ultratekač in največja tekma, ki je svet ni videl*. Ljubljana: Sanje.
- MURŠIČ, Rajko
2006 Nova paradigma antropologije prostora: prostorjenje in človeška tvornost. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 46, št. 3–4, str. 48–54.
- PALUCH, Adam
1999 Irresolution's the body of post-modernism: goodlooking. V: R. Muršič, B. Brumen (ur.), *Cultural processes and transformations in transition of the Central and Eastern European post-communist countries*. Ljubljana: Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofska fakulteta. Str. 25–29.
- PAVLIN, Tomaž
2007 Šport v 'Kozlerjevem vrtu': razvoj športnih igrišč pod Cekinovim gradom in ob njem. *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino* 55, št. 3, str. 469–484.
- PETROVIČ, Krešimir
1996 Namesto zaključka – spoznanja preteklosti kot delež izhodiščem prakse sedanosti in politike preteklosti. V: K. Petrovič [et al.] (ur.), *Športnerekreativna dejavnost v Sloveniji 1996*. Ljubljana: Fakulteta za šport. Str. 41–44.
- PINK, Sarah
2007 Sensing Cittàslow: slow living and the constitution of the sensory city. *Senses & Society* 2, št. 1, str. 59–78.
- PLETERSKI, Maruša
1984 Pionirska proga. *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino* 32, št. 1, str. 44–56.
- QVINSTROM, Mattias
2013 Landscapes with a heartbeat: tracing a portable landscape for jogging in Sweden (1958–1971). *Environmental Planning* 45, str. 312–328.
2015 *Running in the forest: landscape ideals and running practices in the Swedish welfare society*. Referat na konferenci: Running & Landscape, Alnarp, 7. maj 2015. Department of Landscape Architecture, Planning and Management, Swedish University of Agricultural Sciences.

- 2016 The nature of running: on embedded landscape ideals in leisure planning. *Urban Forestry & Urban Greening* 17, št. 1, str. 202–210.
- ROBBILARD, Jason
2010 *The barefoot running book: a practical guide to the art and science of barefoot and minimalist shoe running*. Allendale: Barefoot Running Universtiy.
- ROHE, Fred
2000 *The zen of running*. Middletown: Organic Marketing.
- RYAN, Sean
2002 Cyborgs in the woods. *Leisure Studies* 21, str. 265–284.
- SANDS, Robert R.
2002 *Sport ethnography*. Champaign: Human Kinetics.
- SMITH, Neil
2008 *Uneven development: nature, capital, and the production of space*. Athens: The University of Georgia Press.
- SPINNEY, Justin
2015 Close encounters?: mobile methods, (post)phenomenology and affect. *Cultural Geographies* 22, št. 2, str. 231–246.
- STARC, Gregor
2003 *Discipliniranje teles v športu*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za kineziologinjo.
- STEFFNY, Herbert
2013 *Velika tekaška knjiga: vse, kar morate vedeti o teku*. Ljubljana: Sanje.
- STEWART, Kathleen
2011 Atmospheric attunements. *Environmental Planning* 29, št. 3, str. 445–453.
- ŠAVER, Boštjan
2005 *Nazaj v planinski raj: alpska kultura slovenstva in mitologija Triglava*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- ŠTERBENC SVETINA, Barbara
2007 *Ljubljanski mestni park Tivoli v 20. stoletju: preživljanje prostega časa in družabno življenje v parku do druge svetovne vojne: magistrsko delo*. Ljubljana: [B. Šterbenc Svetina].
- THALER, Venčeslav
2013 *Pionirska proga danes*. <<http://www.zeleznica.net/pionirska-proga>> [31.5.2016].
- THRIFT, Nigel
2001 Still life in nearly present time: the object of nature. V: P. Macnaghten, J. Urry (ur.), *Bodies of nature*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications. Str. 107–126.
- URRY, John; MACNAGHTEN, Phil (ur.)
2001 *Bodies of nature*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
- UTENKAR, Gorazd
2015 Trim steza Mostec: telesna vadba pod krošnjami. *Nedelo* (22.7.2015) [spletna različica]. <<http://www.delo.si/nedelo/trim-steza-mostec-tesna-vadba-pod-krošnjami.html>> [31.5.2016].
- VERGUNST, Jo
2010 Rhythms of walking: history and presence in a city street. *Space and Culture* 13, št. 4, str. 376–388.
- WHELAN, Gregg
2012 Running through a field. *Performance Research: A Journal of the Performing Arts* 17, št 2, str. 110–120.
- ZALAR, Matej
2016 Stezice na stezice. *Tekac.si – ABC teka v naravi* 2, št. 1, str. 5.

BESEDA O AVTORJU

Blaž Bajič, univ. dipl. etnolog in kulturni antropolog, je študent interdisciplinarnega doktorskega študija Humanistika in družboslovje; smer Etnologija, kulturna in socialna antropologija na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Njegova področja zanimanja so antropologija prostora in kraja, antropologija telesa in popularna kultura. V doktorski disertaciji raziskuje rekreativne tekače in tekačice v Ljubljani z vidika antropologije prostora.

ABOUT THE AUTHOR

Blaž Bajič, B.Sc. in ethnology and cultural anthropology, is a student of interdisciplinary doctoral studies in ethnology, cultural and social anthropology at the Department of Ethnology and Cultural Anthropology, Faculty of Arts, University of Ljubljana. His principal fields of interest are the anthropology of space and place, anthropology of the body, and popular culture. His doctoral dissertation researches joggers in Ljubljana from the viewpoint of the anthropology of space.

SUMMARY

“This route feels like home to me”. Joggers in Ljubljana and their routes as links between the city and nature

The article addresses joggers in Ljubljana, especially in the Tivoli, Rožnik and Šiška Hills Landscape Park, and analyzes their use and perception of the routes, paths and streets they jog on. In the past fifteen years the number of joggers in Slovenia has increased exceptionally fast; some of them write about jogging on the internet and/or in popular publications, jogging groups of different organisational nature have emerged, while towns either lay out new jogging routes or renew existing ones, and together with the jogging fans organize competitions and similar events. Several hundreds of people jog every day in Ljubljana and their activities contribute to the creation of space and the cultural landscape of the city. The article reveals that the key spatial division the joggers create, even though they take it as a given, is that between the city and nature. Although they have different views on where the border between the two is, and on the exact “contents” of the city and nature as well, they agree on the basic matrix: the city is “here”, it is a given, and at least in part unfriendly to “man”, while nature is “there”, open, and friendly. These processes take place in the context of the much longer history of the production and ideology of nature (Smith 2008), and in their principal directions operate according to the logic of late capitalism. After all, modern jogging is mediated through a complex network of producers of sportswear and footwear, personal trainers, advertising, popular literature etc., which all contribute to the ideas joggers have about “their place in the world”. On the one hand, the ideology of nature of the joggers refers to a return to nature and, on the other hand, modern jogging in practice offers an authentic sensorial experience of moving “in nature”, but behind it is a network of socio-economic relationships on which the experience depends. The intimacy and familiarity of the routes which link the city and nature is enhanced by mainly individual memories of events when jogging, weather conditions and the like, which emerge in the course of years of jogging along chosen routes.